

Nota van Beantwoording

Notitie Reikwijdte en Detailniveau Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak- Zoommeer

Afbakening van de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer

7 Oktober 2013

Inleiding

Deze Nota van Beantwoording heeft betrekking op de notitie "Afbakening van de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer" die als notitie reikwijdte en detailniveau fungeert. De notitie zal in het vervolg als NRD worden aangeduid, voor de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer wordt de afkorting RGV toegepast. De NRD is op 5 juni 2013 vastgesteld door minister Schultz van Haegen van Infrastructuur en Milieu, in samenspraak met de staatssecretaris van Economische Zaken en heeft van 5 juni 2013 tot en met 29 juli 2013 ter inzage gelegen. Tijdens deze periode zijn er 16 zienswijzen ingediend. De namen van de drie particulieren die een zienswijze hebben ingediend zijn uit privacy overwegingen niet vermeld.

Er zijn naast de drie door particulieren ingediende zienswijzen, zienswijzen ingediend door:

1. Coalitie Delta Natuurlijk¹((CDN)
2. Green Deal Biodiversiteit Oosterschelde ²(GDBO)
3. Windpark Krammer B.V. (WK)
4. Sportvisserij Zuid-West Nederland (SZWN)
5. Waterschap Hollandse Delta (WHD)
6. Waterschap Scheldestromen (WSS)
7. Waterschap Brabantse Delta (WBD)
8. Gemeente Reimerswaal (GRW)
9. LTO Noord (LTON)
10. Adviesgroep Borm & Huijgens (ABH)
11. GasUnie (GU)
12. Nederlandse Oestervereniging (NO)
13. De Kievitshoek (KH)

De zienswijzen zijn in onderstaande nota kort samengevat en van reacties voorzien. Van de in de zienswijzen voorkomende conclusies en inhoudelijke stellingnamen met betrekking tot de in de RGV op te nemen keuzen wordt in deze fase kennis genomen. Deze lopen immers vooruit op de uitkomsten van het nog te volgen proces om tot deze keuzen te komen.

De zienswijzen en de daar in deze Nota van Beantwoording op gegeven reacties zullen worden betrokken bij de uit te voeren studies (onder meer plan-m.e.r. en MKBA) en bij het opstellen van het ontwerp van de RGV. Er wordt geen nieuwe versie van de NRD opgesteld. Dit laatste is ook van toepassing op een in de NRD geconstateerde fout. In de NRD is op bladzijde 34 sprake van het in de Brouwersdam ten behoeve van het hier instellen van een beperkt getij maken van een opening met een omvang die is uitgedrukt in vierkante meters. In plaats hiervan had de omvang van de te maken opening uitgedrukt moeten worden in strekkende meters. Bovendien is onvermeld gebleven dat het in de te maken opening aanbrengen van een getijcentrale tot weerstand in het systeem leidt. Dit betekent dat uitgaande van het realiseren van een getijcentrale er - om een bepaald getij te kunnen bereiken - een grotere opening noodzakelijk is dan zonder getijcentrale het geval zou zijn. In het plan-MER en de MKBA zullen de juiste afmetingen vermeld en toegepast worden.

---

¹ Bestaand uit Zeeuws Landschap, Brabants Landschap, Zuid-Hollands Landschap, Zuid-Hollandse Natuur- en Milieufederatie, Brabantse Milieufederatie, Vogelbescherming, Wereld Natuurfonds, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

² De Greendeal wordt (financieel) gesteund door een groot aantal partijen waaronder de Producentenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur, de Vereniging voor de Mosselhandelaren, de Nederlandse Oestervereniging, de Vereniging natuurmonumenten, de Sportvisserij Zuidwest Nederland, de Provincie Zeeland, de gemeenten Reimerswaal en Tholen, het Rijk e.a.

Wellicht ten overvloede wordt er op gewezen dat de NRD de reikwijdte en het detailniveau van de RGV en van de onderzoeken die daaraan ten grondslag liggen (plan-MER, passende beoordeling en MKBA) bepaalt, Hiermee is deze NRD breder dan te doen gebruikelijk. De inhoud van notities reikwijdte en detailniveau blijft namelijk meestal beperkt tot het afbakenen van de milieueffectrapportage. De RGV zelf zal strategische keuzen bevatten over de ontwikkelingsrichting van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer, met een dienstregeling en afspraken over de inzet van het Rijk en andere partijen. Aan de basis van de te maken keuzen ligt een verkenning van kansrijke alternatieven en effecten, rekening houdend met andere projecten en programma's in de regio.

Particulier 1 (PART1)

Zienswijze PART1-01

Klimaatverandering en natuur vragen om waterberging in de Grevelingen, beperkt getij in de Grevelingen en een zout Volkerak Zoommeer.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Coalitie Delta Natuurlijk (CDN)

Zienswijze CDN-01

Geen voorkeur wordt uitgesproken voor het bergen van rivierwater op de Grevelingen boven het versterken van de waterkeringen langs het Haringvliet. Van tegenstand is evenmin sprake. Op langere termijn kan het versterken van de dijken als voordeel hebben dat de Haringvlietsluizen verder geopend kunnen worden zodat de Rijn en de Maas onder vrij verval naar zee kunnen stromen. Verzocht wordt dit bij de uitwerking van de RGV te betrekken.

Reactie

De vraag of het al of niet wenselijk is om de Haringvlietsluizen verder te openen dan is voorzien in het Kierbesluit is geen onderwerp van studie in het kader van de RGV. Indien dit ooit aan de orde zou komen, dan zal dit aanzienlijk grotere dijkversterkingen vergen dan waar in de referentievariant zonder waterberging van wordt uitgegaan.

Zienswijze CDN-02

De in de NRD geformuleerde oplossingsrichtingen kennen belangrijke ecologische risico's zoals het toenemen van de afslag van zandplaten en slikken. Verzocht wordt (zonder de indruk te willen wekken dat aan deze variant de voorkeur gegeven dient te worden) een variant toe te voegen waarin sprake zal zijn van een getijverschil op de Grevelingen van niet meer dan 30 cm. Hierdoor zouden de waterkwaliteitsproblemen (uitgezonderd het natuurlijke verschijnsel van tijdelijke zuurstofloosheid in de diepste delen) grotendeels worden opgelost, terwijl de huidige oeverbeschoeiingen blijven voldoen om oeverafslag en erosie van de in de Grevelingen liggende platen te voorkomen.

Reactie

Het in de Grevelingen terugbrengen van een beperkt getij zal tot horizontale en verticale waterbewegingen leiden waardoor het optreden van zuurstofloosheid in de diepere delen van de Grevelingen zo veel mogelijk voorkomen wordt. Bij een getij van 50 cm zal van het areaal waar zuurstofloosheid optreedt minder dan 10% overblijven. Het zal hierbij gaan om de diepe putten in de zuidelijke geul van de Grevelingen nabij de sluis in de Brouwersdam. Uit onderzoek van Deltares valt af te leiden dat bij een getij van 30 cm nog ongeveer 35% overblijft van het areaal met zeer lage zuurstofconcentraties. Omdat een getij van deze omvang te weinig effect heeft op de waterkwaliteit is deze variant niet meegenomen in de MIRT Verkenning Grevelingen. Voorts is het bij een getij van 30 cm niet mogelijk om een rendabele getijcentrale te realiseren.

De tijdelijke zuurstofloosheid waarvan thans sprake is in de diepere delen van de Grevelingen is pas na het afsluiten van de Grevelingen in 1971 voor het eerst opgetreden. Er is dan ook geen sprake van een natuurlijk verschijnsel, maar van een natuurlijke reactie op het wegvallen van de getijden.

Zienswijze CDN-03

Het is aannemelijk dat de zandplaten, slikken en schorren die onder invloed van de getijden komen, in hoge mate onderhevig zullen zijn aan erosie en afslag. Voor andere gebieden, met name in het Volkerak-Zoommeer, is het risico op het ontwikkelen van monoculturen van Engels slijkgras (*Spartina anglica*) zeer groot. Verzocht wordt hieraan aandacht te besteden bij de uitwerking van de RGV.

Reactie

Als er weer sprake is van getij zal het water niet meer, zoals thans het geval is, voortdurend op één niveau tegen de oevers slaan. Hierdoor zal er minder erosie van onbeschermde oevers plaatsvinden. In en langs de Grevelingen kunnen de hoger gelegen delen van oevers en platen die in de huidige situatie niet door golven worden belast gaan eroderen. In de MIRT Verkenning Grevelingen is dit onderkend en wordt rekening gehouden met maatregelen om dit te voorkomen. In het Volkerak-Zoommeer zijn vrijwel alle oevers voorzien van directe of indirecte oeververdedigingen. Indien de gemiddelde waterstand hier verlaagd wordt tot NAP -0,10 meter wordt de effectiviteit van deze oeververdedigingen groter en is de kans op erosie dus kleiner dan in de huidige situatie. De in de MIRT Verkenning Grevelingen en planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer hieromtrent gedane constatering zullen worden meegenomen in het plan-MER RGV. De ontwikkeling van slijkgras zal in het plan-MER in beeld worden gebracht.

Zienswijze CDN-04

Het risico bestaat dat de door (het uitvoeren van) de RGV ontstane ontwikkelruimte die verkend wordt in het Programma Gebiedsontwikkeling, eenzijdig wordt opgevat als een investeringskans voor de private markt waardoor er onvoldoende sprake is van het benutten van een kans om bestaande knelpunten in andere deltawateren op te heffen. Randvoorwaardelijk is dat het potentiële productieareaal in Volkerak-Zoommeer en Grevelingen voor de schaal- en schelpdiersector (tenminste gedeeltelijk) wordt benut om de huidige overbegrazing van de Oosterschelde te beperken of op te heffen. Verzocht wordt om dit te betrekken bij het uitwerken van de RGV en van het Programma Gebiedsontwikkeling.

Reactie

In het kader van het programma Gebiedsontwikkeling vinden onderzoek en consultatie plaats met betrekking tot de wijze waarop met ontwikkelruimte en waardecreatie wordt omgegaan. Besluitvorming hierover vindt in samenhang met de besluitvorming over de RGV plaats. Zoals in de NRD is aangegeven zal het programma Gebiedsontwikkeling essentiële informatie bieden voor het beoordelen van de alternatieven. De (tussen)resultaten van het programma Gebiedsontwikkeling zullen worden besproken in de zogeheten Adviesgroep-plus waaraan maatschappelijke organisaties deelnemen.

Zienswijze CDN-05

De in de RGV op te nemen oplossingsrichtingen worden met in achtneming van de eerder genoemde kanttekeningen volledig ondersteund. De complexiteit en onderlinge samenhang van de vraagstukken vragen een zorgvuldige uitwerking en intensieve afstemming met alle betrokken organisaties. Het constructieve en zorgvuldige procesverloop dat tot op heden heeft plaatsgevonden geeft alle vertrouwen om hier ook in de toekomst volledig aan bij te dragen.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Particulier 2 (PART 2)

Zienswijze PART2-01

In de publieke beeldvorming wordt ervan uitgegaan dat er een getijcentrale komt en dat dit goed is voor de natuur. Echter, het is de voornaamste zorg dat de waterkwaliteit verbeterd wordt met behoud van bestaande kwaliteiten.

Reactie

In de RGV staat vooral het vraagstuk hoe de waterkwaliteit in de Grevelingen te verbeteren centraal. Daarbij wordt rekening gehouden met het feit dat bij het op de Grevelingen terugbrengen van een beperkt getij de mogelijkheid ontstaat voor het realiseren van een getijcentrale. In het kader van het programma Gebiedsontwikkeling worden de mogelijkheden van een centrale samen met marktpartijen, kennisinstellingen en andere belanghebbenden verkend. Rijkswaterstaat, de provincies Zuid-Holland en Zeeland en de gemeenten Goeree-Overflakkee en Schouwen-Duiveland werken samen aan deze opgave in de Stuurgroep Getijdencentrale Brouwersdam.

Zienswijze PART2-02

Een getijcentrale heeft voordelen zoals minder zuurstofloosheid in diepere waterlagen, beschikbaar komen van intergetijdengebied voor mariene steltlopers en zilte pioniervegetatie (onzeker is wat de kwaliteit hiervan zal zijn), meer oesters, groene energie en innovatie. Hier staan nadelen tegenover, namelijk verlies van kustbroedvogelbiotoop, verlies van internationaal belangrijke primaire duinvegetatie, negatieve invloed op resterende vegetatie door veranderd grondwaterregiem, noodzakelijke aanpassing van jachthavens, aanlegplaatsen e.d., en het realiseren van nieuwe natuur Habitats. Dit met alle kosten van dien. In tegenstelling tot wat beweerd wordt, ontbreekt het in de NRD aan estuarien herstel (er is immers geen sprake van het op gang komen van sedimentprocessen, noch van het optreden van zoet-zoutovergangen). De besluitvorming over een en ander zal nog lang duren en al die tijd blijft de huidige ongunstige situatie m.b.t. de waterkwaliteit in de diepere lagen voortbestaan.

Reactie

De genoemde voor- en nadelen hebben betrekking op het introduceren van een beperkt getij in de Grevelingen en niet op het al of niet realiseren van een getijcentrale. Dat er aan het introduceren van een beperkt getij voor- en nadelen verbonden zijn is juist. Deze komen onder meer aan de orde in het kader van het op te stellen plan-MER en in de MKBA. Tevens zal onderzocht worden in hoeverre bestaande natuurwaarden negatief beïnvloed zullen worden door de beoogde maatregelen en zo ja hoe en waar deze nadelen geminimaliseerd en/of gecompenseerd kunnen worden.

Zienswijze PART2-03

De komende decennia dienen gebruikt te worden om na te gaan of in de Grevelingen een natuurlijke met de zeespiegel meestijgende vorming van nieuw intergetijdengebied mogelijk gemaakt kan worden of dat beter uitgegaan kan worden van het versterken van sedimentatieprocessen in de Voordelta, het herstellen van het estuarien systeem in en langs Haringvliet en Westerschelde en natuurontwikkeling binnendijks t.b.v. primaire biotopen voor kustbroedvogels. In de tussentijd heeft een tussenoplossing in de Grevelingen de voorkeur.

Reactie

De in de zienswijze geschetste mogelijkheden vallen buiten de scope en tijdschaal van de RGV. Deze scope bestaat uit het op korte termijn verbeteren van de waterkwaliteit van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer teneinde deze bekkens tot een ecologisch veerkrachtig en economisch vitaal systeem te kunnen ontwikkelen.

Zienswijze PART2-04

De genoemde tussenoplossing kan bestaan uit de al in de Brouwersdam aanwezige sluis, gecombineerd met een nieuw doorlaatmiddel van 100 vierkante meter in het noordelijke deel van de Brouwersdam (De Kous), plus de bij voorkeur in een horizontaal (hierdoor zullen ook zeehonden kunnen migreren) doorlaatmiddel te veranderen en op te schalen Flakkeese spuisluis (deze is thans als hevel uitgevoerd). Volgens het Waterbeheerplan Grevelingenmeer 1999 – 2003 (blz. 20) is een uitwisseling van 200 kubieke meter per seconde voldoende om stratificatie grotendeels te voorkomen. Er zal in deze sneller te realiseren oplossing een getijslag van 20 tot 30 cm bereikt kunnen worden. Als er wordt uitgegaan van het huidige peil van de Grevelingen (- 20cm NAP) kan er indien al of niet vertraagd meegestegen wordt met de middenstand van de Noordzee nog zeker 100 jaar voldoende met de Noordzee uitgewisseld worden met het tegelijkertijd boven water houden van het huidige landgebied.

Reactie

Door het in de Brouwersdam aanbrengen van een doorlaatmiddel met een oppervlak van 100 m² kan een getij van 20 cm bereikt worden. Een getij van 20 tot 30 cm is echter onvoldoende om het probleem van de zuurstofloosheid op te lossen. Het Waterbeheerplan 1999 – 2003 is op dit punt achterhaald door het onderzoek dat in het kader van de (pre)Verkenning Grevelingen is verricht. Zie ook het antwoord op zienswijze CDN-02.

Zienswijze PART2-05

Gepleit wordt voor het permanent beperkt openstellen van de Haringvlietsluizen teneinde hier een getijcentrale mogelijk te maken.

Reactie

Het met betrekking tot de Haringvlietsluizen genomen zogenoemde Kierbesluit vormt een van de uitgangspunten voor het opstellen van de RGV. Dit Kierbesluit kan niet gecombineerd worden met een getijcentrale. Een getijcentrale in het Haringvliet is daarmee geen onderwerp van studie voor de RGV.

Zienswijze PART2-06

Voor de komende 100 jaar kan het Volkerak-Zoommeer volstaan als waterberging. Het bergen van water op de Oosterschelde ligt meer voor de hand dan berging op de Grevelingen. Dit bekken is veel groter en door de veel grotere en snellere uitwisseling met de Noordzee kan schade veroorzaakt door zoet water hier sneller hersteld worden.

Reactie

Uit klimaatberekeningen is gebleken dat de bergingscapaciteit van het Volkerak-Zoommeer toereikend is om gedurende circa tien tot twintig jaar aan de taakstelling vanuit het programma Ruimte voor de Rivier te voldoen. Daarna is alsnog extra dijkversterking of extra bergingscapaciteit nodig. In het kader van het Deltaprogramma ZWD is de conclusie getrokken dat waterberging op de Oosterschelde geen deel uitmaakt van de kansrijke strategieën. In de eerste plaats zou de Oosterscheldekering waterdicht gemaakt moeten worden teneinde de Oosterschelde als bergingsbekken te kunnen gebruiken. Dit zou een omvangrijke aanpassing van de Oosterscheldekering vergen. Indien hier niet toe overgegaan zou worden zou het peil in het Oosterschelde tijdens storm op zee langzaam oplopen en zou het verschil tussen het peil van de Oosterschelde en dat van het Volkerak-Zoommeer te klein worden om bij een hoge rivierwaterafvoer voldoende water vanuit het Volkerak-Zoommeer naar de Oosterschelde door te kunnen laten. In de tweede plaats zal zelfs met een dichte Oosterscheldekering het verval tussen het Volkerak-Zoommeer en de Oosterschelde te klein zijn als het peil aan de oostkant van de Oosterschelde bij westenwind wordt opgestuwd. Het voorafgaand aan het optreden van hoogwater verlagen van het peil van de Oosterschelde zou tot slot tot grote schade aan de natuurwaarden van de slikken en platen van de Oosterschelde leiden.

Zienswijze PART2-07

Indien er alsnog besloten wordt om onderzoek te doen naar een getijcentrale in de monding van het Haringvliet zou er gedacht kunnen worden aan het realiseren van een zoet-zoutovergang ergens in het Krammer-Volkerak. Als het oostelijk deel daarvan zoet zou blijven en als het deel tussen Oude Tonge en de Philipsdam zout zou worden, zal er een voor de mosselteelt gunstige regelmatige aanvoer van nutriënten naar de relatief voedselarme Oosterschelde ontstaan.

Reactie

Een getijcentrale in het Haringvliet wordt niet overwogen, zie de reactie op zienswijze PART2 - 05.

Zienswijze PART-08

De vraag dient gesteld te worden of een zout Krammer-Volkerak met een beperkt getij niet zal leiden tot een tweede Grevelingen omdat er bij een dergelijk gering getij voornamelijk sprake zal zijn van een verticale waterdynamiek en niet van horizontale stroming in de diepe geulen.

Reactie

Juist om ervoor te zorgen dat er voldoende doorstroming in de geulen van het Volkerak-Zoommeer ontstaat, is het noodzakelijk hier een beperkte getijbeweging in te voeren. Het verticale getij zorgt voor de benodigde horizontale waterdynamiek.

Green Deal Biodiversiteit Oosterschelde (GDBO)

Zienswijze GDBO-01

Het doel van de Green Deal was om te komen tot een ontwerp voor een verbinding tussen het Zoommeer en de Kom van de Oosterschelde teneinde de schelpdierproductie te stimuleren, de vismigratie te bevorderen en de estuariene natuurwaarden te versterken. De in de Greendeal samenwerkende partners willen de mogelijkheden voor een verbinding nader verkennen daar de veronderstelde effecten ervan niet zo eenduidig zijn als oorspronkelijk werd verondersteld. Deze effecten zullen zich zo wel bij een zoet als bij een zout Volkerak-Zoommeer voordoen. Tevens willen zij nader inzicht verwerven in maatregelen om de graasdruk te reduceren, een en ander kan wellicht resulteren in een regionaal bod richting het rijk.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Zienswijze GDBO-02

Verzocht wordt de variant van de alternatieven 2 en 8 bestaande uit een extra doorlaat in de Oesterdam ook te betrekken bij de alternatieven met een zoet Volkerak-Zoommeer. Deze doorlaat is positief voor de dynamiek in de Kom van de Oosterschelde, de vismigratie en mogelijk de schelpdierproductie en kan mogelijke bezwaren vanuit Vlaanderen tegen een te hoge zoutbelasting van de Westerschelde (indien het Volkerak Zoommeer zout wordt), voorkomen.

Reactie

Indien er gekozen wordt voor het zoet blijven van het Volkerak-Zoommeer is er geen aanleiding om in de Oesterdam een doorlaatmiddel aan te brengen daar dit op geen enkele wijze een bijdrage zal leveren aan de gewenste verbetering van de waterkwaliteit van het Zoommeer. Een extra doorlaatmiddel in de Oesterdam kan alleen van nut zijn indien er gekozen wordt voor het zout maken van het Volkerak-Zoommeer. Aan het in de zienswijze gedane verzoek wordt niet voldaan.

Windpark Krammer B.V. (WK)

Zienswijze WK-01

Dat de effecten van de RGV op het door Windpark Krammer B.V. uit te voeren project in beeld gebracht zullen worden, wordt gewaardeerd. Verzocht wordt de B.V. te betrekken bij de uitwerking van de onderzoeken.

Reactie

Windpark B.V. zal worden betrokken bij het opstellen van de RGV en bij het programma Gebiedsontwikkeling.

Sportvisserij Zuid-West Nederland (SZWN)

Zienswijze SZWN-01

Het uitgangspunt van de RGV dat het systeem ecologisch veerkrachtig dient te zijn wordt volledig onderschreven. Het ontbreekt echter aan een ambitieus doel m.b.t. het ecologisch functioneren van beide waterbekkens die binnen de Kader Richtlijn Water (KRW) terecht als sterk veranderd zijn aangeduid. Er is thans sprake van stilstaande, vrijwel geïsoleerde waterbekkens met elk hun eigen karakteristieken. Voor een gezond en veerkrachtig ecosysteem essentiële dynamische interacties tussen “land en water” en “zoet en zout” ontbreken. Voorgesteld wordt de “Natuurambitie Grote Wateren” waaraan gewerkt wordt door het Ministerie van EZ bij de RGV te betrekken.

Reactie

Het plan-MER brengt de ecologische effecten en de effecten op de waterkwaliteit van de onderzochte alternatieven in beeld. De ontwikkelrichting naar een ecologisch veerkrachtig systeem zal in samenhang met de andere opgaven, zoals waterveiligheid en zoetwatervoorziening, worden beoordeeld. Bij deze beoordeling zullen de ontwikkelrichtingen die bijdragen aan een ecologisch veerkrachtig systeem positief scoren op het aspect van de natuureffecten. De Natuurambitie Grote Wateren is geen vastgesteld rijksbeleid maar vormt een ambtelijke beleidsverkenning voor de lange termijn (2050-2100).

Zienswijze SZWN-02

Er zou gestreefd moeten worden naar een meer natuurlijk systeem waarbij de huidige KRW-kwalificatie een in feite ongewenst streefbeeld is. Het herstel van zoet-zoutovergangen, natuurlijke peilfluctuaties en zoet-zoutverbindingen zijn door de sportvisserij als belangrijke wateropgaven geïdentificeerd. De knop Getij in de Grevelingen zal voor dynamiek vanaf de zeezijde zorgen. Het ontbreekt echter aan een knop die zorgdraagt voor een dynamische zoetwateraanvoer. Gevreesd wordt dat er hierdoor in een zout Volkerak-Zoommeer net zulke problemen zullen ontstaan als in de huidige Grevelingen. Gepleit wordt voor het toevoegen van een vierde knop nl. “Bovenstrooms verbinden” (= een verbinding van het Volkerak-Zoommeer met het zoete water van het Hollandsch Diep/Haringvliet. Deze natuurlijke overgang ontbreekt in alle alternatieven).

Reactie

Het Volkerak-Zoommeer is verbonden met de Brabantse rivieren (Dintel en Steenbergse Vliet). Dit verandert niet als er gekozen wordt voor het zout maken van het meer. Bovendien zal er, als onderdeel van het in te voeren zoet-zout scheidingssysteem, sprake zijn van een via de Volkeraksluizen aan te voeren zoetwaterstroom met een omvang van 25m³ per seconde.

Zienswijze SZWN-03

Verzocht wordt gebruik te maken van de bij het IJsselmeer opgedane kennis met betrekking tot het mogelijk maken van vismigratie die verhinderd wordt door de harde grenzen tussen een zout Volkerak-Zoommeer en het zoete West-Brabantse achterland en het Hollandsch Diep. Er zijn wellicht bij de Hellegatsplaten en de Ventjagersplaten goede mogelijkheden voor dit soort verbindingen.

Reactie

De mogelijkheden voor vismigratie via de bestaande en nieuw aan te brengen kunstwerken worden in de natuureffectenstudie die een onderdeel vormt van het plan-MER beschouwd. Eventuele extra mogelijkheden voor vismigratie zullen globaal worden verkend.

Zienswijze SZWN-04

De sportvisserij op de Grevelingen is sterk teruggelopen. Vanaf de kant wordt behalve bij de sluis in de Brouwersdam, niet meer gevist, de vangst van de charterboten wordt steeds minder. Bij verzilting van het Volkerak-Zoommeer gaat de huidige sportvisserij teloor. Onduidelijk is wat de sportvisserij hiervoor terug krijgt. Verzocht wordt niet alleen aandacht te schenken aan de waterkwaliteit, maar om ook de ontwikkeling van mogelijke visstand(en) hierbij te betrekken.

Reactie

De in de zienswijze genoemde aspecten zijn onderzocht in het kader van de MIRT Verkenning Grevelingen en de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer. De resultaten hiervan worden betrokken bij de verdere planvorming.

Zienswijze SZWN-05

Bij een zoet blijvend Volkerak-Zoommeer gaat de voorkeur uit naar alternatief 6 met doorspoeling daarvan om verzilting/verbraking van diepere putten te voorkomen, zo veel mogelijk wateruitwisseling van de Grevelingen met de Noordzee via Brouwersdam en Oosterschelde (Flakkeese spuisluis) en aandacht voor visplaatsen/-steigers rondom de doorsteken.

Als er voor een zout Volkerak-Zoommeer wordt gekozen gaat de voorkeur uit naar alternatief 8 met zo veel mogelijk natuurlijke overgangen (zoet-zout, zout-zout, land-water), zo veel mogelijk getij, zo veel mogelijk verbinding van Volkerak-Zoommeer met de Oosterschelde (Philipsdam, Oesterdam, Rammergors), zo veel mogelijk wateruitwisseling van de Grevelingen met de Noordzee via Brouwersdam en Oosterschelde (Flakkeese spuisluis) en aandacht voor visplaatsen/-steigers rondom de doorsteken.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Zienswijze SZWN-06

Een eventuele getijcentrale dient 100% visvriendelijk te zijn.

Reactie

De gevolgen voor de vismigratie van een eventueel in de Brouwersdam aan te brengen doorlaatmiddel worden in het plan-MER gezien. Er zal bovendien bij het maken van een ontwerp voor de getijcentrale, uitgaande van de gekozen omvang van het op de Grevelingen te introduceren getij, gestreefd worden naar een optimale verhouding tussen de mogelijkheden voor het opwekken van elektriciteit en de mogelijkheden voor vissen om het doorlaatmiddel, dan wel de getijcentrale, ongedeerd te passeren.

Waterschap Hollandse Delta (WHD)

Zienschijze WHD-01

In de NRD dient verduidelijkt te worden wat de plaats in het RGV proces is van de Zoetwaterrapportage 2012 en de daaronder liggende Projectnota Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer, alsmede van de Joint Fact Finding Zoetwater.

Reactie

De in de zienschijze genoemde nota's zijn basisstudies bij het opstellen van de RGV. Na het vaststellen van de Zoetwaterrapportage 2012 en de daar onder liggende Projectnota Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer bleek dat er sprake is van voortschrijdend inzicht. Dit betreft bijvoorbeeld de hoeveelheid water die nodig is voor een sobere en doelmatige zoetwatervoorziening. De voor het opstellen van de RGV relevante feiten worden door middel van het proces van Joint Fact Finding geactualiseerd. Aan dit proces wordt door de waterschappen deelgenomen.

Zienschijze WHD-02

Daarnaast dient de NRD helderheid te bieden over de exacte doelen en algemene uitgangspunten die gehanteerd worden bij het vaststellen van de referentiesituatie en het huidige en toekomstige voorzieningenniveau. Aangegeven dient te worden hoe het JFF traject van invloed kan zijn op het definiëren van de alternatieven en varianten "autonome ontwikkeling" en "referentie" en welke rol hierbij is voorzien voor de waterschappen.

Reactie

De referentiesituatie met betrekking tot de zoetwatervoorziening wordt op basis van onder meer de resultaten van de Joint Fact Finding gedefinieerd. Daarnaast levert de Joint Fact Finding bouwstenen op die gebruikt worden bij het opstellen van het plan-MER en de MKBA. Hierin worden alternatieven (en varianten daarop) afgewogen tegen de referentiesituatie, waarbij ook de autonome ontwikkelingen in acht genomen zullen worden. De waterschappen worden bij het bovenstaande nauw betrokken via meerdere sporen (het Joint Fact Findingsspoor zelf, het Afstemoverleg Zoetwater Zuidwestelijke Delta-Rijnmond-Drechtsteden en de stuurgroep Zuidwestelijke Delta).

Zienschijze WHD-03

Verzocht wordt om bij het vaststellen van de referentiesituatie voor de compensatie van te nemen maatregelen de achteruitgang van de waterkwaliteit van het Volkerak-Zoommeer sinds de totstandkoming daarvan te betrachten.

Reactie

Het is bij het opstellen van een MKBA en een plan-MER gebruikelijk om bij het definiëren van de autonome ontwikkeling en de referentiesituatie de feitelijke huidige situatie die wordt aangetroffen, als uitgangspunt te nemen. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de wijze waarop die feitelijke situatie tot stand is gekomen.

Zienschijze WHD-04

Verzocht wordt in de RGV uit te gaan van het maken van afspraken in plaats van het aangeven van ontwikkelingsrichtingen omdat er beduchtheid bestaat voor het risico dat een concreet besluit over de toekomst van het Volkerak-Zoommeer uit zal blijven.

Reactie

Op blz. 13 van de NRD is aangegeven dat het maken van afspraken over de inzet van het Rijk, de regionale overheden en zo mogelijk ook marktpartijen bij het realiseren van ontwikkelingen deel uit maakt van de besluitvorming over de RGV. Daarvoor is onder meer een gemeenschappelijke ambitie nodig, die als ontwikkelingsrichting zal worden geformuleerd.

Zienswijze WHD-05

Verzocht wordt de regionale partners zoals de waterschappen te betrekken in het ontwerpproces waarbij het bijvoorbeeld om de tijdstippen en vormgeving van consultatie van de bestuurlijke achterbannen zal gaan.

Reactie

De bestaande samenwerking met de waterschappen (kernteam, Agendacommissie-ZWD, Stuurgroep-ZWD, Joint Fact Finding, workshops over het afwegingskader) zal worden voortgezet.

Zienswijze WHD-06

Verzocht wordt om voorafgaand aan het opleveren van de definitieve rapportages, net als eerder het geval is geweest, door een onafhankelijk bureau een interviewronde te laten houden en om de dijkgraven en secretaris-directeuren van de betrokken waterschappen hier dit keer eveneens aan te onderwerpen.

Reactie

De betrokkenheid van de waterschappen (kernteam RGV, Agendacommissie, Stuurgroep-Zuidwestelijke Delta, Joint Fact Finding, workshops over het afwegingskader) zal in de komende periode worden voortgezet. De genoemde interviewronde vond plaats in het kader van het instellen van de Adviesgroep-plus, die inmiddels met haar werkzaamheden is gestart. Een nieuwe interviewronde wordt niet voorzien.

Zienswijze WHD-07

Verzocht wordt de effecten van een mogelijke transitieperiode, die op zal treden bij het achtereenvolgens aanzetten van de twee of drie betrokken “knoppen”, inzichtelijk te maken.

Reactie

De effecten van een mogelijke transitieperiode zullen worden meegenomen op een detailniveau dat overeen komt met de afwegingen op strategisch niveau die in het kader van de RGV aan de orde zijn (MIRT-verkenning). De effecten van elk van de knoppen worden in beeld gebracht. Dit is ook het geval in die situatie waarbij een knop in een transitieperiode “aan staat”.

Zienswijze WHD-08

Verzocht wordt na te gaan of de formulering van de alternatieven “autonome ontwikkeling” en “referentie” volledig consistent is en om de hierbij gemaakte keuzen nader toe te lichten.

Reactie

Er is geen sprake van twee alternatieven (een alternatief “autonome ontwikkeling” én een alternatief “referentie”). Wel is er, zoals in de NRD is beschreven, sprake van één referentiealternatief waarin per definitie de autonome ontwikkelingen, alsmede enkele beheersmaatregelen, worden meegenomen.

Zienswijze WHD-09

Er wordt op gewezen dat er inmiddels een eerste programma van het nHWBP aan de Minister van I&M is overhandigd.

Reactie

In de op Prinsjesdag 2013 gepresenteerde Rijksbegroting 2014 zijn in hoofdstuk XII Infrastructuur en Milieu de voortgang en het ontwikkelingsproces van het nieuwe Hoogwater Beschermings Programma geschetst. Op grond hiervan wordt gesteld dat dit programma deel zal uitmaken van de autonome ontwikkeling ("projecten, die zijn vastgesteld en waarvoor budget beschikbaar is" (blz. 31 NRD).

Zienswijze WHD-10

Verzocht wordt in de RGV expliciet vast te leggen dat deze aansluit bij het Deltaprogramma Zoetwater waarin momenteel het zogenoemde (regionale) voorzieningenniveau wordt uitgewerkt. Dit vanwege het feit dat in het afwegingskader van Hoofdstuk 6 de effecten van ingrepen in het hoofdwatersysteem op het functioneren van de regionale watersystemen in het studiegebied ontbreken. Hierbij kan gedacht worden aan langere stremming van de afvoer, dan wel meekoppelkansen voor ecologie en economie.

Reactie

Bij het uitwerken van de Joint Fact Finding worden de effecten van de in het kader van de RGV beoogde ingrepen in het hoofdwatersysteem op het regionale watersysteem meegenomen, dit in relatie met de thans onder de verantwoordelijkheid van het Deltaprogramma Zoetwater lopende uitwerking van het voorzieningenniveau, zodat het kabinet aan de hand van de RGV (inclusief MKBA en plan-MER) en de relevante Deltabeslissingen tot een samenhangende besluit vorming over de Zuidwestelijke Delta kan komen.

Waterschap Scheldestromen (WSS)

Zienswijze WSS-01

In paragraaf 2.4 wordt de samenhang met het opstellen van een nieuw Waterakkoord voor het Volkerak-Zoommeer gemist. Hier loopt al een onderzoek van Rijkswaterstaat naar.

Reactie

Indien er gekozen wordt voor het zout maken van het Volkerak-Zoommeer, dan zal dat aanleiding zijn voor het aanpassen van het dan vigerende Waterakkoord.

Zienswijze WSS-02

Het wordt van belang geacht de doelstelling en plaats van de JFF nauwkeurig aan te geven. De JFF resultaten zouden betrokken moeten worden bij het vaststellen van de referentiesituatie en daarmee van de toekomstige alternatieve zoetwatervoorzieningen in de gebieden rond het Volkerak-Zoommeer. Vraag is welke algemene uitgangspunten gehanteerd worden voor de referentiesituatie en welke rol daarbij is voorzien voor de waterschappen.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-02.

Zienswijze WSS-03

Verwezen wordt naar de vergadering van de stuurgroep Zuid-Westelijke Delta van 16 mei 2013 waarin is aangegeven dat een zout Volkerak-Zoommeer mogelijk is indien een volwaardige zoetwatervoorziening voor Zeeland gerealiseerd wordt.

Reactie

Indien tot een zout VZM zou worden besloten, dan hoort daar een pakket (compenserende) zoetwatermaatregelen bij, die ervoor zorgen dat de zoetwatervoorziening in de Zuidwestelijke Delta op orde blijft. Daarnaast is het nodig om te komen tot een zoetwaterstrategie voor de langere termijn (Deltaprogramma Zoetwater). Besluitvorming hierover vindt - parallel – plaats in het kader van het Deltaprogramma (Deltabeslissing Zoetwatervoorziening en Deltabeslissing Rijn-Maasdelta, Voorkeursstrategie Deltaprogramma Zuidwestelijke Delta).

Zienswijze WSS-04

Verzocht wordt de in paragraaf 5.2 beschreven alternatieven scherper in beeld te brengen en om bij het beschrijven van de referentiesituatie ook de aangrenzende poldergebieden met zoetwateraanvoer te betrekken.

Reactie

In het plan-MER zal een gedetailleerde beschrijving van alle alternatieven opgenomen worden, inclusief de referentiesituatie. Indien een alternatief van invloed is op de aldaar bestaande zoetwatersituatie worden de aan het plangebied van de RGV grenzende poldergebieden hier ook bij betrokken.

Zienswijze WSS-05

Het wordt gewenst geacht nieuwe afspraken te maken met Rijkswaterstaat over het ook in de winter doorspoelen van een zoet Volkerak-Zoommeer zoals is opgenomen in alternatief 1. Dit vanwege het feit dat het conform de KRW doelen voor de polderwateren gewenst is om de aan het Volkerak-Zoommeer liggende polders zoveel mogelijk in de winter met zoet water te blijven doorspoelen.

Reactie

Afspraken over het doorspoelen van een zoet Volkerak-Zoommeer worden in een ander kader (Waterakkoord VZM) gemaakt. Het doorspoelen in de winter maakt weliswaar onderdeel uit van het referentie-alternatief (alternatief 1), maar daarbij is tevens vermeld dat “over de daadwerkelijke uitvoering van deze maatregelen nog geen besluit is genomen” (blz. 32).

Zienswijze WSS-06

Er wordt op gewezen dat het Beprijzingsonderzoek zoetwater voor Tholen en Sint Philipsland inmiddels is afgerond. Conform met de ZLTO gemaakte afspraken zijn de kosten van de zoetwateraanvoer vanaf 1 januari 2014 voor rekening van de gebruikers.

Reactie

Deze situatie zal deel uitmaken van de “autonome ontwikkeling”.

Zienswijze WSS-07

Het had de voorkeur verdiend als de procesaanpak die volgens hoofdstuk 7 nog moet worden opgesteld al in de NRD zou zijn opgenomen zodat de betrokken partijen vooraf hadden kunnen weten bij welke processtappen zij geconsulteerd zullen worden.

Reactie

In de NRD is aangegeven dat de procesaanpak in samenhang met het omgevingsmanagement voor de Zuidwestelijke Delta zal worden uitgewerkt (blz. 49). Het omgevingsmanagement voor de Zuidwestelijke Delta wordt thans geformuleerd, de procesaanpak voor de RGV zal hierbij worden meegenomen. De betrokken partijen zullen hiervan op de hoogte worden gesteld.

Waterschap Brabantse Delta (WBD)

Zienswijze WBD-01

Opgemerkt wordt dat de Binnenschelde de facto niet alleen (zoals in de NRD is aangegeven) tot het studiegebied, maar ook tot het plangebied van de RGV behoort. Het peil- en waterkwaliteitsbeheer van dit KRW lichaam is onlosmakelijk verbonden met het beheer van het Volkerak-Zoommeer. Er is in de directe omgeving ervan geen andere zoetwaterbron dan het Volkerak-Zoommeer beschikbaar om het in de Binnenschelde door verdamping verloren gaande water te vervangen. Het hier handhaven van het peil is nodig vanwege de waterhuishoudkundige doelstellingen en t.b.v. de watergebonden recreatieve functies. Door het fosfaatgehalte van het zoete inlaatwater gecombineerd met de grote fosfaatvoorraad in de bodem van de Binnenschelde ontstaat hier (blauw)algenbloei.

Reactie

De Binnenschelde zal op dezelfde manier worden behandeld als in de planstudie Waterkwaliteit-Volkerak-Zoommeer het geval was, namelijk door in het plan-MER de effecten van zowel een zoet als van een zout Volkerak-Zoommeer voor dit watersysteem te beschrijven en maatregelen te benoemen waarmee de waterkwaliteit van de Binnenschelde (verder) kan verbeteren.

Zienswijze WBD-02

Verzocht wordt zowel de effecten van de verschillende alternatieven en varianten op het beheer van de Binnenschelde, als de meekoppelkansen daarvan bij het vervolgetraject van de RGV en bij het uitvoeren van de Watertoets te betrekken.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WBD-01.

Zienswijze WBD-03

In de NRD dient verduidelijkt te worden wat de plaats in het RGV proces is van de Zoetwaterrapportage 2012 en de daaronder liggende Projectnota Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer, alsmede van de Joint Fact Finding Zoetwater.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-01.

Zienswijze WBD-04

Daarnaast dient de NRD helderheid te bieden over de exacte doelen en algemene uitgangspunten die gehanteerd worden bij het vaststellen van de referentiesituatie en het huidige en toekomstige voorzieningenniveau. Aangegeven dient te worden hoe het JFF traject van invloed kan zijn op het definiëren van de alternatieven en varianten “autonome ontwikkeling” en “referentie” en welke rol hierbij is voorzien voor de waterschappen.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-02

Zienswijze WBD-05

Verzocht wordt om voorafgaand aan het opleveren van de definitieve rapportages, net als eerder het geval is geweest, door een onafhankelijk bureau een interviewronde te laten houden en om de dijkgraven en secretaris-directeuren van de betrokken waterschappen hier dit keer eveneens aan te onderwerpen.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-06.

Zienswijze WBD-06

Gepleit wordt voor het in het vervolgtraject van de RGV nader verkennen van de meekoppelkansen van een zout Markiezaatsmeer met de in zienswijze 5 genoemde getijslag van meer dan 50 cm. De waterkwaliteitsproblematiek van dit meer is vergelijkbaar met die van de Binnenschelde, zij het dat het Markiezaatsmeer bij een zout Volkerak-Zoommeer wél zoet kan blijven. Het zout maken van het Markiezaatsmeer kan een substantiële meerwaarde betekenen voor de waterkwaliteit en biodiversiteit in de Zuidwestelijke Delta mits er hier voldoende dynamiek en getijdewerking gerealiseerd kunnen worden.

Reactie

Het Markiezaatsmeer ondervindt kwel vanuit het Volkerak-Zoommeer en slaat overtollig water uit op het Volkerak-Zoommeer. Het streven naar het verbeteren van de waterkwaliteit van dit meer vormt geen onderdeel van de opgave die aan de RGV ten grondslag ligt. Indien de waterbeheerder van het Markiezaatsmeer mogelijkheden ziet voor een koppeling en hieromtrent de benodigde informatie levert, kan in het plan-MER beschreven worden in hoeverre er kansen zijn voor de kwaliteit van een zout Markiezaatsmeer.

Zienswijze WBD-07

Verzocht wordt de effecten van een mogelijke transitieperiode, die op zal treden bij het achtereenvolgens aanzetten van de twee of drie betrokken “knoppen”, inzichtelijk te maken.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-07.

Zienswijze WBD-08

Er is aanvulling nodig van de effecten van de drie alternatieven waarin er één knop aan staat zoals bijvoorbeeld het nader uitwerken van de waterbeheermatige samenhang tussen het Volkerak-Zoommeer en de Binnenschelde.

Reactie

Zie de reactie bij zienswijze WBD-01.

Zienswijze WBD-09

Verzocht wordt te verduidelijken of met een getijverschil van 30 cm in alternatief 2 de getijslag wordt bedoeld of dat hiermee het verschil tussen de maximale waterstand en de middenstand bedoeld wordt.

Reactie

Met de begrippen getij, getijslag en getijverschil wordt het verschil tussen de hoogste (vloed) en laagste (eb) waterstand aangeduid.

Zienswijze WBD-10

In het onderzoek naar de consequenties voor West-Brabant van een zout Volkerak-Zoommeer is uitgegaan van een getij van tussen plus 30 cm en min 30 cm NAP, dus van een getijslag van 60 cm. Een variant met een maximale waterstand van 55 cm plus NAP zal mogelijk tot hogere zoutgehalten van het Volkerak-Zoommeer leiden hetgeen gevolgen zal hebben voor de bestrijding van zout bij Benedensas en Dintelsas. Verzocht wordt dit na te gaan.

Reactie

In de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer is een getij van maximaal 55 cm en niet van 60 cm onderzocht. Bij een getij van 55 cm treedt in het Volkerak-Zoommeer een maximale waterstand van NAP + 0,28m op. Uit door Deltares uitgevoerd onderzoek waarin de zoutgehalten bij Benedensas en Dintelsas zijn vastgesteld blijkt, dat er sprake is van zeer geringe verschillen bij een getij van 30 cm, dan wel van 55 cm.

Zienswijze WBD-11

Verzocht wordt aan te geven wat de consequenties zijn van het vaker inzetten van waterberging zoals vermeld is bij een sub variant van variant 4. Hierdoor zal de frequentie van wateroverlast in Noord-Brabant toenemen.

Reactie

Het vaker inzetten van het bergen van rivierwater zal in het plan-MER aan de orde komen.

Zienswijze WBD-12

Het via Volkerak-Zoommeer, Hollandsch Diep en Haringvliet afvoeren van het op de Grevelingen geborgen water heeft in vergelijking met het afvoeren hiervan via de Brouwersdam negatieve effecten voor het afvoeren van water uit de Mark en de Vliet. De stremming van deze rivieren zal langer duren waardoor er meer pompen ingezet zullen moeten worden dan het geval zal zijn bij berging op alleen het Volkerak-Zoommeer. Verzocht wordt dit in beeld te brengen en om dit bij de te maken afwegingen te betrekken.

Reactie

Deze effecten zullen worden beschreven en zullen vervolgens worden betrokken bij de te maken afwegingen.

Zienswijze WBD-13

Verzocht wordt na te gaan of de formulering van de alternatieven “autonome ontwikkeling” en “referentie” volledig consistent is en om de hierbij gemaakte keuzen nader toe te lichten.

Reactie

Zie de reactie bij zienswijze WHD-08.

Zienswijze WBD-14

Er wordt op gewezen dat er inmiddels een eerste programma van het nHWBP aan de Minister van I&M is overhandigd.

Reactie

Zie de reactie op zienswijze WHD-09.

Zienswijze WBD-15

In hoofdstuk 6 wordt in het bestuurlijk afwegingskader het in beeld brengen gemist van de positieve en negatieve effecten van ingrepen in het hoofdwatersysteem op het functioneren van de regionale watersystemen.

Reactie

Hieraan zal conform de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer aandacht worden besteed via het spoor van zoetwater- en natuureffecten.

Zienswijze WBD-16

Verzocht wordt speciale aandacht te schenken aan de effecten van waterberging op de Grevelingen voor de waterhuishouding van het West-Brabantse Mark-Vliet stelsel.

Reactie

In het plan-MER zal aandacht besteed worden aan dit effect. Hierbij zal gebruik gemaakt worden van informatie afkomstig van Deltares en van het waterschap Brabantse Delta.

Zienswijze WBD-17

De bereidheid wordt uitgesproken om vanuit de bij het waterschap aanwezige expertise op het gebied van het plannen en vormgeven van de consultatie van de bestuurlijke achterban bij te dragen aan het komende participatieproces.

Reactie

Van dit aanbod zal graag gebruik gemaakt worden.

Gemeente Reimerswaal (GRW)

Zienswijze GRW-01

Het beschermen van de Paviljoenpolder door middel van het aanleggen van een nieuwe primaire waterkering tussen deze polder, die een groot areaal landbouwgrond bevat, en het Bathse Spuikanaal is in het geval voor een zout Volkerak-Zoommeer wordt gekozen, een uitgesproken randvoorwaarde. In dit geval zal deze polder namelijk volstromen met zout water en niet zoals in het kader van het inpassingsplan voor waterberging op het Volkerak-Zoommeer is aangenomen, met zoet water. De schade voor bodem en gewas zal bij inundatie met zout water veel hoger zijn, dan bij volstromen met zoet water het geval zal zijn. Verzocht wordt het voorgaande te betrekken bij het verkennen van de gevolgen van het bergen van water en om hierbij de bovengenoemde bescherming van de Paviljoenpolder op te nemen als te treffen maatregel.

Reactie

In de Nota van Beantwoording van zienswijzen over MER, ontwerp-Rijksinpassingsplan Waterberging Volkerak-Zoommeer en overige ontwerpbesluiten van augustus 2013 is hieromtrent het volgende vermeld:

“In het Rijksinpassingsplan (pg. 33) wordt geconcludeerd dat geen onaanvaardbare gevolgen voor het buitendijkse gebied van de Paviljoenpolder worden verwacht. Daarom wegen de kosten van eventuele schade door waterberging voor bodem of gewas niet op tegen de hoge kosten van de aanleg van een waterkering langs het Bathse Spuikanaal, mede in het licht van de geringe frequentie. Het nemen van aanvullende maatregelen om inundatie van landbouwgrond te voorkomen wordt daarom niet nodig geacht.”

In het plan-MER zal ingegaan worden op de effecten van het met zout water in plaats van met zoet water inunderen van de Paviljoenpolder. Vervolgens zal worden nagegaan of en zo ja welke maatregelen genomen moeten worden om deze effecten te mitigeren, dan wel te compenseren.

LTO Noord (LTON)

Zienswijze LTON-01

Verzocht wordt om in de nationale zoetwaterverdeling prioriteit toe te kennen aan de Zuidwest Nederlandse zoetwater vraag.

Reactie

De nationale zoetwaterverdeling maakt onderdeel uit van het Deltaprogramma. Besluitvorming hierover vindt parallel aan en in samenhang met de besluitvorming over de RGV plaats.

Zienswijze LTON-02

Verzocht wordt om aan te geven welke maatregelen getroffen zullen worden om in het Volkerak-Zoommeer een stabiele waterkwaliteit te bereiken. Hierbij zijn de grootte van het doorlaatmiddel en de omvang van het getij bepalend. Essentiële voorwaarden zijn dat het doorspoelen van agrarische gebieden vanuit het Hollandsch Diep en de zoet-zoutscheiding in de Krammersluizen in werking zijn getreden.

Reactie

Zowel de maatregelen die genomen worden om de waterkwaliteit te verbeteren, als de effecten daarvan worden behandeld in het plan-MER.

Zienswijze LTON-03

Gezien het feit dat de blauwalproblematiek zich als gevolg van verminderde aanvoer van voedselrijk water en het voorkomen van de quagga mossel lijkt te stabiliseren, wordt verzocht na te gaan of het zout maken van het Volkerak-Zoommeer nog steeds noodzakelijk is om het blauwalprobleem op te lossen.

Reactie

Deze vraag komt aan de orde bij het afwegen van de alternatieven. Aangezien het aanbod van voedselrijk water in het Volkerak-Zoommeer niet is verminderd, kan het afnemen van het probleem van de blauwal enkel en alleen aan de quaggamossel worden toegeschreven.

Zienswijze LTON-04

Verzocht wordt aan te geven of de Projectnota Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer met de bijbehorende MER en MKBA is afgerond en om de uitkomsten hiervan openbaar te maken.

Reactie

De projectnota Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer met bijbehorende MER en MKBA is inmiddels gepubliceerd en kan worden geraadpleegd op de website van het programma Zuidwestelijke Delta (www.zwdelta.nl).

Zienswijze LTON-05

Verzocht wordt duidelijkheid te geven over de mogelijkheden om water uit te slaan uit de rond de Grevelingen liggende landbouwgebieden als er hier getijden worden ingevoerd.

Reactie

Dit onderwerp zal in het plan-MER aan de orde komen.

Zienswijze LTON-06

Geconstateerd wordt dat duidelijkheid over de uit te voeren ingrepen en voldoende tijd en middelen om op deze ingrepen te anticiperen van groot belang zijn voor de agrarische sector.

Reactie

Dit wordt onderschreven.

Adviesgroep Borm & Huijgens (ABH)

Zienswijze ABH-01

In een land dat voor een groot deel onder de zeespiegel ligt moet gericht worden voortgebouwd aan een klimaatbestendig Nederland. Daar waar mogelijk dient gebruik te worden gemaakt van de aanwezige infrastructuur en er dient rekening te worden gehouden met voortgaande ecologische processen. Dit betekent effectief voortbouwen aan een klimaatbestendig Nederland vanuit een historisch perspectief.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Zienswijze ABH-02

Het voor de Grevelingen en Volkerak-Zoommeer in samenhang maken van waterhuishoudkundige keuzen in één rijksstructuurvisie ligt niet voor de hand en wekt verbazing. Verziltten van het Volkerak-Zoommeer is niet meer nodig en een open verbinding met de Grevelingen is zeer nadelig. Voor het probleem van de Grevelingen zijn er andere en betere oplossingen dan het hier terugbrengen van enig getij.

Reactie

Hier is kennis van genomen.

Zienswijze ABH-03

Het Volkerak-Zoommeer is ongeschikt als noodberging. De zeewaterveiligheid is het meest gediend met een afsluiting van de Nieuwe Waterweg.

Reactie

Het Ontwerp Rijksinpassingsplan Waterberging Volkerak-Zoommeer en de ontwerp-wijziging van het peilbesluit hebben van 11 januari 2013 tot 28 maart 2013 ter inzage gelegen. Naar verwachting zal de Minister van I&M het Rijksinpassingsplan en het peilbesluit in het derde kwartaal van 2013 vaststellen. In het kader van het Deelprogramma Rijnmond-Drechtsteden van het Deltaprogramma is onlangs vastgesteld dat het afsluiten van de Nieuwe Waterweg niet tot de kansrijke strategieën gerekend wordt omdat de huidige Maeslantkering tot 2070 goed kan blijven functioneren. Indien het na 2070 vervangen van de Maeslantkering aan de orde komt, blijft een afsluitbare kering vanwege de bereikbaarheid van de Rotterdamse haven de meest voor de hand liggende optie.

Zienswijze ABH-04

Het uiterlijk in 2027 conform de KRW op orde hebben van de waterkwaliteit van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer vergt geen noodoplossing voor elk van beide bekkens. Doorstroming met rivierwater is de meest structurele oplossing.

Reactie

Het met zoet rivierwater doorspoelen van de Grevelingen is geen oplossing voor het waterkwaliteitsprobleem in dit zoute meer. Bovendien zou dit ontpolderingen op het eiland Goeree-Overflakkee vergen, met zeer hoge kosten als gevolg. In de planstudie Waterkwaliteit Volkerak-Zoommeer is aangetoond dat het met zoet water doorspoelen van dit meer geen oplossing is voor de hier optredende waterkwaliteitsproblemen.

Zienswijze ABH-05

De genoemde voordelen van een getijcentrale worden betwijfeld. Verwacht wordt dat er geen private partij bereid zal zijn om erin te investeren. De overheid doet er goed aan dit ook niet te doen.

Reactie

In het kader van het programma Gebiedsontwikkeling vindt een (markt)verkenning plaats van de mogelijkheden om tot een getijcentrale te komen. De resultaten hiervan zullen worden betrokken bij het opstellen van de RGV.

Zienswijze ABH-06

Het Deltaprogramma geeft voor de Zuidwestelijke Delta een estuarium aan als het ecologische natuurdoel. Dit doel wordt met de RGV niet gerealiseerd. De route Volkerak-Zoommeer is hiervoor te kort, bovendien wil men voor het behoud van een zoet Haringvliet hier een harde scheiding tussen zoet en zout handhaven. Een heroriëntatie van de uitgangspunten waar de NRD op gebaseerd is, is nodig.

Reactie

Het bereiken van een ecologisch doel in de vorm van een estuarium vormt niet de aan de RGV ten grondslag liggende opgave. Deze bestaat uit het verbeteren van de waterkwaliteit van Grevelingen en Volkerak-Zoommeer teneinde deze bekkens tot een ecologisch veerkrachtig en economisch vitaal systeem te kunnen ontwikkelen. Het voorgaande geldt ook voor het Programma Zuidwestelijke Delta als geheel.

GasUnie (GU)

Zienswijze GU-01

De in de NRD genoemde vraagstukken en activiteiten kunnen een negatieve invloed hebben op de ongestoorde en daarmee veilige ligging van de in het gebied van de RGV liggende aardgastransportleidingen van de GasUnie met de bijbehorende voorzieningen. Verzocht wordt hiermee in de RGV en het bijbehorende plan-MER rekening te houden.

Reactie

Verwacht wordt dat de thans onderzochte maatregelen geen gevolgen voor het gasleidingnet zullen hebben. Indien hier toch sprake van blijkt te zijn zal er uiteraard tijdig overleg over plaatsvinden met de GasUnie.

Nederlandse Oestervereniging (NO)

Zienswijze NO-01

Verzocht wordt de door Rijkswaterstaat in de vergadering van 16 juli 2013 gedane toezegging gestand te doen dat de oestersector in staat gesteld zal worden om deel te nemen aan de te plannen werksessies.

Reactie

De oestersector (en andere visserijorganisaties) zal nauwer bij de voorbereiding van de RGV worden betrokken. Samen met deze organisaties zal worden bezien hoe hier het beste vorm aan gegeven kan worden.

Zienswijze NO-02

Door de veranderende omstandigheden streven bedrijven van buiten de oestersector naar het verkrijgen van oestervisrechten. Mogelijke nieuwe oestervisrechten horen thuis bij de huidige oestersector.

Reactie

In de RGV zullen geen keuzen worden opgenomen over het toedelen van eventueel door het uitvoeren van de beoogde maatregelen beschikbaar komende ruimte voor het uitgeven van nieuwe oestervisrechten.

Zienswijze NO-03

Als er voor gekozen wordt het Grevelingenmeer als waterberging in te zetten dient er bij voorbaat sprake te zijn van het vergoeden van de schade die door het hier bergen van zoet water zal ontstaan.

Reactie

In het plan-MER zullen de effecten van het bergen van zoet water op de oestervisserij worden beschreven. De MIRT Verkenning Grevelingen vormt hiervoor een belangrijke bron van informatie. Vervolgens zal de vraag aan de orde komen in hoeverre er sprake zal zijn van schade voor de oestervisserij.

De Kievitshoek (KH)

Zienswijze KH-01

Krachtig gepleit wordt voor het grootschalig terugbrengen van estuariene dynamiek in zowel Grevelingen als Volkerak-Zoommeer, alsmede om de doorlaat in de Brouwerdam te combineren met een getijcentrale. Betwijfeld wordt of een doorlaat in de Brouwersdam van 200 of 300 vierkante meter met respectievelijk een getijslag van 50 of 75 cm voldoende zal zijn om ook in de diepere putten tot voldoende verversing van het water te komen. In de diepere geulen is de zoutconcentratie hoger en de watertemperatuur lager dan die van het aangevoerde water.

Reactie

Verwezen wordt naar de reacties op de zienswijzen CDN-02 en Part 2-04. Uit onderzoek van Deltares blijkt dat 90% van het probleem van de zuurstofloosheid van de diepere putten door het invoeren van een getij van 50 cm wordt weggenomen.

Zienswijze KH-02

Verzocht wordt in de MER en MKBA een doorlaatmiddel mee te nemen dat groter is dan 300 vierkante meter en dat leidt tot een getijdenverschil van 1 tot 1,5 meter. Voordelen hiervan zijn dat de doorstroming van de diepere geulen bevordert wordt, dat het intergetijdengebied groter wordt waardoor er meer ruimte komt voor mariene natuur, dat de energieopbrengst van de getijcentrale toeneemt waardoor de provinciale doelstelling m.b.t. het opwekken van duurzame energie gemakkelijker gerealiseerd wordt zonder de bouw van omstreden windmolens en waardoor het in de afgelopen jaren te constateren verminderen van het aanbod van wind gecompenseerd kan worden.

Reactie

In de pre-verkenning Grevelingen is onderzoek gedaan naar de ecologische effecten van een getijslag van respectievelijk 5 cm, 30 cm, 50 cm, 70 cm en 100 cm. Hieruit blijkt dat voor een duurzame verbetering van de zuurstofhuishouding in de Grevelingen een getijslag van meer dan 30 cm noodzakelijk is. Een getijslag van meer dan 100 cm levert voor wat betreft waterkwaliteit en ecologie in vergelijking hiermee geen significante verbetering op. Wel zal dit forsere investeringen vergen en tot een aanzienlijke impact op het huidige ruimtegebruik leiden omdat het benodigde doorlaatmiddel om meer dan 100 cm getijslag te realiseren nagenoeg de gehele Brouwersdam zal beslaan en dus grote invloed op de huidige functies op de dam zal hebben. Bovendien zal een getijslag van meer dan 100 cm een ingrijpende aanpassing van de huidige (toeristisch recreatieve) voorzieningen op en langs de Grevelingen vergen omdat deze anders bij vloed onder water komen te staan. Volgens de pre-verkenning Grevelingen zullen de baten (in de vorm van meer energieopbrengst) de kosten die door de bovengenoemde effecten veroorzaakt worden niet

overtreffen. Een getijslag van meer dan 100 cm is dan ook in de MIRT Verkenning Grevelingen niet nader onderzocht. Dit zal ook in het kader van de RGV niet gebeuren.

Particulier 3 (PART3)

Zienswijze PART3-01

Voorkeur gaat uit naar alternatief 3 met een zoet Volkerak-Zoommeer (vanwege de zoetwatervoorziening van de landbouw op Tholen), wel getij (vanwege het toevoeren van zuurstofrijk water en de mogelijkheid voor een getijcentrale) en geen waterberging op de Grevelingen. Het Natura 2000 gebied in de Grevelingen verdient handhaving.

Reactie

Hier is kennis van genomen.